

Pirjo Korremäki

Kultaisten perintöristin jäljillä

Sukuhistoriallinen romaani

Kultaisen perintöristin jäljillä

Pirjo Korremäki
Kultaisen perintöristin jäljillä
Sukuhistoriallinen romaani

© 2020 Korremäki, Pirjo

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-952-802-220-6

Sisällys

7	Prologi
8	Varchminin kylä
13	Nikolaus von Varchmin
21	Välskäri Klaus Schmerz
23	Löytyykö apua?
25	Kirje pormestarille
28	Naiset kaivolla
33	Muutto
47	Lützow, Johann Gustaw Ferchmin
57	Amadeus Gross
59	Haaste
61	Kaksintaistelu
67	Turvaan
70	Nimenmuutos
72	Pakomatka alkaa
74	Seuralainen
78	Matka jatkuu
83	Maatilalla
88	Suutarin oppipoikana
95	Tunteita ilmassa
98	Johann Gustaw Ferchmin – Maria Adolphine Simson
101	Muutto Kuurinmaalle
104	Suuria muutoksia
115	Karellin perhe
118	Surun alhossa
122	Kohti valoa
129	Tallinnan suutarimestariksi
132	Julian haave
136	Karl Ferchmin etsii tietä
140	Karl Gustav Ferchmin – Martha Adelheid Groschke
142	Tilaustyö
145	Julia Pietariin
147	Apteekin sisustus

151	Julia hovissa
156	Piirustukset
158	Valmis työ
162	Julia ja ruskeat silmät
165	Vararikko
169	Natalie Friederike Ferchmin
173	Takaisin Riikaan
177	Lastenkodissa
180	Väinäjoen rannalla
182	Kotiin
188	Natalien konfirmaatio
194	Kaksoishäät
	Natalie Ferchmin – Heinrich Hoffrén
	Emma Hoffrén – Adolf Ferchmin
196	Suomeen
205	Turussa
208	Oma pesä
212	Sota ja rauha
217	Kummitäti kertoo
224	Joulurauha
227	Kultainen perintöristi
232	Epilogi
234	Sukupuu, Ferchminit
235	Sukupuu, Hoffrénit

Prologi

Kultainen, helmellä koristeltu ristinmuotoinen koru lepää tummanvihreällä sametilla verhotussa rasiassa. Se houkuttaa ajatukset kulkemaan kauas. Ristin verkkomaiset kultalehdet sulkevat sisäänsä kuvia menneiden sukupolvien elämästä, muuttomatoista sekä arjen kohokohdista. Vieraat maat ja tavat sisältyvät kultaisen korun historiaan.

Suomalainen Hillevi sai ristin kummitädiltään rippilahjaksi. Kummitädin kertoman mukaan hänen äitinsä oli saanut sen myös rippilahjaksi kummitädiltään. Hänen kummitätinsä oli kreivitär, joka oli palvellut Venäjän tsaari Aleksanteri kolmannen hovissa. Ymmärtämättä lainkaan ristin alkuperää nuori kirjoitti alkuperän muistiin päiväkirjaansa.

Vuosikymmenten kuluessa on pieniä tiedonmurusia yhdistelemällä hahmottunut kuva entisaikojen sukulaisten elämästä. He ovat heränneet eloon. He kantavat mukanaan arvokasta perintöä. Välillä tarinan henkilöt toimivat historiallisten tietojen mukaisesti. Toisinaan he intoutuvat tekemään omia mielikuvi- tusretkiään tai noudattavat perimätiedon kertomaa reittiä.

Tarina alkaa 1700-luvun lopulla ja päättyy nykyhetkeen.

Tarinan todellinen, käsinkosketeltava osa on kultainen perintöristi.

Kirjassa esiintyvät sukulaiset on koottu kirjan loppuun yksinkertaisiin sukupuihin.

Varchminin kylä

Varchminin kylä Pommerissa ei voi kerskata suuruudellaan. Se on paikka, jonka vain harva maailmankarttaa tutkinut on huomannut. Ja vaikka karttaa olisi tutkinut hiukan tarkemmin, niin todennäköisesti ei kirkonkylä olisi kohonnut huomattavaksi monien muiden paikkakuntien joukossa. On kuitenkin erinäisiä syitä, miksi huomiomme kiinnittyy juuri tähän kylään.

Aivan tavallinen maantie kulkee vehreiden maisemien halki. Suuret lehmukset ja tammet reunustavat tietä. Vihreät, hyvin hoidetut pellot levittäytyvät laajalle, aivan joenrantaan asti. Lehmät ja lampaat käyskentelevät laitumilla ja lepäilevät puiden varjossa kuumimman päivänpaisteen ajan. Ne näyttävät tyytyväisiltä omissa aitauksissaan. Aivan aitauksen vierestä kulkiessa saattaa eläinten läsnäolon aistia useamman kuin yhden aistikanavan kautta.

Kylää lähestyttäessä voi huomata kylän vahtien olevan hereillä. Pieni, pörrökarvainen koira päästää kimakan haukun. Mutkan takana olevan talon koira haukahtaa lyhyesti kysyen, mitä tapahtuu. Pörröturkki vastaa, että vieraita ihmisiä on tulossa kylään. Seuraava vahti yhtyy mukaan matalalla haukullaan. Iso, musta koira tiedustelee toisilta tarkempia yksityiskoh-
tia. Se saakin vastauksia kimakoiden haukahdusten ja murinoiden muodossa. Nämä kuultuaan se lähtee kohti kylään kulkevia matkalaisia. Nämä olivatkin jo pysähtyneet niille jalansijoilleen ja antoivat koirien tarkastella heitä aivan rauhassa. Tarkastus suoritettiin lähes kiireestä kantapäähän tai ainakin polvesta kantapäähän. Koirat selvittivät myös kulkijoiden aikeet. Väärillä asioilla liikkuva olisi varmasti säikähtänyt koirakolmik-
on, tai joskus -nelikon tekemää tarkastusta ja pötkinyt pakoon. Kunnialliset ja rehelliset ihmiset kestivät hyvinkin testin. Kun se oli läpäisty, sai tulija kulkea kylässä aivan rauhassa. Tarkastajakoirat ilmoittivat muille kaiken, mitä olivat saaneet selville.

Kylän johtajakoiran ilmoitus oli tärkeä. Sen antamien ohjeiden mukaan oli muiden koirien viisasta elää.

Kirkas aurinko paistoi Varchminin kylän torilla, mihin suuri joukko naisia oli kokoontunut kaivolle täyttämään vesiastioita. Kaikki olivat pukeutuneet asuun, jota kahdeksannelta toista vuosisadalla pidettiin soveliaana. Leveä villakankainen hame ulottui nilkkoihin. Vyötäröltä se oli tiukka, mutta leveni lantion kohdalta nopeasti. Alushame piti hameen leveänä. Pusero oli pitkä ja ulottui lantiolle asti. Hihat olivat myös pitkät. Puseron kaula-aukko saattoi joidenkin mielestä olla liiankin paljastava. Naiselliset muodot eivät jääneet piiloon keneltäkään. Hartioilla pidettiin yleensä huivia.

Jokaisen arvonsa tuntevan naisen piti hallita ompelutaitoja niin, että pystyi ompelemaan omat vaatteensa. Miesten vaatteiden ompelu kuului sitten räätäilille, ainakin juhla-vaatteiden. Tavallisia arkivaatteita vaimot ompelivat sekä itselleen että miehelleen lähes taukoamatta. Olihan työmiehillä oltava vähintään kaksi vaatekertaa. Työt kuluttivat vaatteita, eivätkä pesu- ja menetelmäkään olleet kaikkein hellävaraisimpia. Pitihän lapsillekin tosin ommella vaatteita. Useimmiten ne olivat vanhempien vanhoista vaatteista kokoon kursittuja. Kauneus tai tarkoituksenmukaisuus ei niiden malliin vaikuttanut. Moneen kertaan pestyt kankaat sopivat hyvinkin lasten herkkää ihoa peittämään.

Vaimojen kokoontuminen kylän kaivolle oli yleinen tapa. Siellä voi kuulla myös tärkeimmät kuulumiset. Kävi välillä niinkin, että naiset kerääntyivät kaivolla pienempiin ryhmiin, madalsivat ääntään, katselivat pälyillen ympärilleen ja kertoivat ilmeisen salaisia kuulumisia. Naurunpyrskähdykset säästivät näitä tuokioita, vaikka ne yritettiin tukahduttaa. Välillä kikatus ja kalkatus kuulostivat ennemminkin tytönheitukoiden kuin kypsässä iässä olevien vaimoihmisten viestittelyltä. Kun päät taas nousivat kumartuneesta supatteluasennosta, pyyhit-

tiin naurut pois kasvoilta. Ympäristöä katsottiin arvokkaasti, kuin kenen tahansa kunniallisen naisen ja vaimon sopii.

Tori oli kylän keskus. Kaikki tärkeät rakennukset sijaitsivat sen varrella. Pohjoisreunalla sijaitsi kirkko. Se ei ylpeillyt ko-meudellaan eikä torninsa korkeudella. Se oli rakennettu samalla vuosisadalla. Jyhkeät kivenlohkareet kertoivat seurakuntalaisten halusta saada kylälle vankka Herran huone. Kirkon maalaukset eivät vetäneet vertoja monille taidokkaasti tehdyille maalauksille. Sen sijaan kirkon puuveistokset olivat vertaansa vailla. Vanhalla, jo osittain rikkoutuneella Neitsyt Marian veistoksella oli ihmeitä tekeviä voimia. Niistä kerrottiin hiljaisella äänellä.

Torin toisella laidalla, aivan kirkkoa vastapäätä oli pieni puoti. Sieltä voi ostaa kaikkea tarpeellista: saippuaa, suolaa, rautanauvoja, lamppuöljyä, työkaluja ja joskus myös silliä tynnyristä. Puodin omistaja hoiti myös teurastajan tehtäviä. Toisinaan sieltä voi ostaa myös lihaa. Kerrottiin, että joskus oli teurastettava porsas päässyt karkuun ja juossut suoraan sisään kirkon avoimesta ovesta. Se oli jatkanut matkaansa läpi koko kirkon keskilaivan aivan alttarille asti. Mitä sitten tapahtui, on tarinassa jäänyt epäselväksi. Ilmeisesti juuri tuon hämmäntävän tapauksen vuoksi annettiin määräys, että teurastaminen oli kiellettyä silloin, kun kirkossa oli jokin tilaisuus.

Torin kolmannella laidalla seisoivat vierekkäin suutarin ja räätälin talot. Molemmat olivat puusta tehtyjä, tyypillisiä saksalaisia taloja. Talojen ikkunanpuitteisiin oli veistetty taidokkaasti erilaisia kuvioita, pääosin kasveja, mutta myös jäniksiä, karhuja ja kauriita. Suutarin puodin oven ulkopuolella riippui iso saapas kertomassa toimialasta. Suuret sakset komeilivat räätälin puodin oven yllä.

Suutarin ja räätälin puodit näyttivät olevan hyvässä sovussa keskenään. Sadeilmalla saattoi suutarin isoon mainossaappaaseen kerääntyä vettä hyvinkin runsaasti. Kerran sattui kovan

ukkossateen jälkeen, että räätäli astui ulos puodistaan ja oli menossa tapaamaan tärkeitä ulkomaisia villakankaiden toimittajia. Hänen matkansa oli edennyt juuri saappaan alle. Iloisena tärkeiden liikekumppanien kohtaamisesta ja ehkä myös edessä olevasta maukkaasta ateriasta kestikievarissa räätäli tuli heilauttaneeksi kävelykeppiään hiukan liian railakkaasti. Se sattui osumaan suutarin märkään mainossaappaaseen, joka oli kuin vain odottanut tilaisuutta kaataakseen sisäänsä kertyneet sadevedet pois. Saapas heilahti, huokaisi ja valutti sisältönsä räätälin päälle. Vesiryöppy oli niin yllättävä, että räätäli vain jähmettyi paikoilleen. Hänen silmänsä nauliutuivat saappaaseen hetkeksi ja toiseksikin. Mitä sen jälkeen näkyi ja kuului, olisi käynyt hyvästä teatteriesityksestä. Mukana oli piirteitä tragediasta ja komediasta. Kumpi pääsi voitolle, riippuu näkökulmasta. Voi vain sanoa, että tuo, varsin viaton tapahtuma, aloitti naapuripuotien omistajien välillä tavan kyräillä toisen tekemisiä vähän ilkeällä mielellä.

Torin neljättä sivua täytti osittain leipurin talo. Sen edessä riippui iso rinkelki kertomassa omistajansa ammatista. Talo ei peittänyt koko sivustaa, vaan avoimeksi jäi näkymä hyvinvoinaan maalaismaisemaan. Niityn takana joki virtasi välillä vuolaampana, välillä kituliaampana. Joen varressa oli vesimylly, jolla jauhettiin osa maanviljelijöiden kasvattamasta viljasta. Aivan joen partaalla olevan ison maalaistalon viisi lehmää laidunsivat laitumella, joka ulottui jokeen asti. Kylän muut maalaistalot sijaitsivat sen verran etäämmällä, että niiden rakennuksia ei silmä pystynyt torilta tavoittamaan.

Vilkasliikenteistä tietä matkustavat täyttivät usein leipurin talon takana sijaitsevan kestikievarin. Kyllä siellä kyläläisetkin kävivät syömässä, juomassa ja iltaa istumassa. Kävijäkunta koostui varsin monen maan ihmisistä. Kuultiin tarinoita sotatantereilta eri puolilta Eurooppaa. Toisinaan kulkijat kertoivat elämästään Liivinmaalla, Kuurinmaalla, Puolassa tai jopa niinkin kaukana kuin Ruotsissa. Joskus puheissa vilahti myös sel-

lainen nimi kuin Suomi. Ja koska kestikievarissa oli myös muutamana huone yöpymistä varten, niin vieraiden tuomat eksoottisilta tuntuvat tarinat ja elämäntavatkin jäivät elämään kylän ilmapiiirissä.

Nikolaus von Varchmin

Nikolaus von Varchmin eli alueella, missä suvun jäsenet olivat asuneet vuosisatojen ajan. Kun hän ryhtyi mylläriksi, hän otti käyttöön ammattia kuvaavan sukunimen, Müller, ja jätti perinteisen sukunimen talteen mahdollista myöhempää käyttöä varten.

Nikolaus Müller, Varchminin kylän luotettava mylläri oli joutunut vakavaan tilanteeseen. Hänen esi-isänsä olivat kylässä asuessaan kantaneet vastuuta kylän kehittämisestä sekä pitäneet yllä kylän hyvää mainetta. Nyt oli muutos väistämätön. Millainen siitä tulisi, sen näyttäisi aika. Tapahtui, nimittäin, yllättäviä asioita.

Nikolaus on pitkään hoitanut työtään joen varressa olevalla vesimyllyllä. Hän on opetellut kaikki vesimyllyn erilaiset käytötavat, kuinka myllynkivet saadaan pyörimään pienilläkin vesimäärillä. Ja milloin ei myllyn tarvinnut olla pyörittämässä kiviä jauhamista varten, niin Nikolaus antoi veden virrata koskessa valtoimenaan. Kyläläiset kävivät kalastamassa joella. Välillä siitä sai kalaa enemmän, välillä taas vähemmän.

Kylään oli muuttanut jostain vähän kauempaa nuorimies, joka ei välittänyt tehdä töitä. Hän oli sanonut nimekseen Wilhelm Klein. Ei hän tosin ollut edes kysynyt töitä keneltäkään. Hän halusi kalastaa sekä omaksi ravinnokseen että myytäväksi. Myynnistä saamillaan rahoilla hän toivoi voivansa ostaa leipää. Näin suurta kalamäärää hän ei koskesta saanut, ja sekös häntä harmitti. Hän keksi ovelan juonen. Hän laittoi liikkeelle huhun, että mylläri on myrkyttänyt joen niin, että kalat ovat kuolleet. Tämä ei tietenkään ollut totta. Ja kun huhu kantautui kunniallisen Nikolaus-myllärin korviin, niin hän oli siitä todella yllättynyt. Niin tehokas oli tuon Wilhelm Kleinin puhetaito, että hän sai myös kylän päättävät tahot uskomaan hänen puheitaan.

Nikolaus kutsuttiin puhutteluun kylän johtajien eteen. Häneltä tiedusteltiin, miksi koskesta ei tule kalaa. No, eihän Niko-

laus tietenkään osannut vastata tuollaiseen kysymykseen sen paremmin kuin kukaan muukaan olisi osannut vastata vaikkapa kysymykseen: *"Miksi tänään ei sada?"* Vaikka Nikolaus vaakuutti syyttömyyttään, jäi hänen nimelleen ja maineelleen vaikeasti pois pestävä tahra.

Nikolaus luuli, että hän voi rauhassa jatkaa työntekoaan vesimyllyllä. Osa hänen entisistä asiakkaistaan oli kyllä vienyt viljansa jauhettavaksi toiselle myllärillem, joka jauhoi tuulimyllyllä. *No, siinä ei ainakaan kalansaalis pääse pienemään,* tuumi Nikolaus naureskellen punaiseen partaansa. Kovin monta asiakasta ei ollut kylläkään varaa menettää tuulimyllymyllärillem. Oman perheen tarpeet olivat kasvamaan päin, kuten Katariina-vaimon pyöristyvä vatsa osoitti. Myöskään lasten, Thomasin ja Mirjamin tarpeet eivät vähentyneet nopean kasvun aikana.

Onneksi Nikolaus sai jauhettavakseen ison viljaerän, johon useat kyläläiset olivat koonneet viljansa yhteen. Sen jauhaminen kesti kauemmin kuin pienempien, yhden viljelijän viljaerien. Jauhaminen kesti, ja vesimylly pyöri. Välillä Nikolauksen oli pakko käydä myllyn vieressä olevassa pienessä kotitalossa, missä Katariina oli valmistanut aterian koko perheelle. Tappansa mukaan Nikolaus siunasi aterian ja asettui pöytään perheensä kanssa. Uunissa paistetut juureskuutiot suolakalan kanssa maistuivat mainioilta. Vielä haarikasta kulaus olutta päälle, niin mylläri jaksoi jatkaa työtään.

Ilta oli jo hämärtynyt, kun Nikolaus palasi myllylle. Hämyryys haittasi häntä hiukan, mutta hän tunsikin vesimyllynsä jokaisen sopen ja portaan niin hyvin, että pystyi liikkumaan siellä vaikka säkkipimeässä. Nytpä ei mylly ollutkaan niin kuin normaalisti. Joen törmällä pusikossa oli ollut vahti tarkkailemassa Nikolauksen liikkeitä. Kun hän meni kotiinsa, tuo pimeän turvin liikkunut henkilö riensikin nopeasti myllylle. Hän viipyi siellä hetken ja katosi illan pimeyteen, kuin ei olisi koskaan käynytäkään myllyn lähellä.

Nikolaus meni myllylle ja lähti ripeästi kiipeämään portaita nähdäkseen, suuriko osa viljasta oli vielä jauhamatta. Nouseminen keskeytyi ikävällä tavalla. Hän liukui vauhdilla alas portaita, loukkasi itseään ja pysähtyi tasanteelle. Yllätys oli niin suuri, että Nikolaus ei heti edes ymmärtänyt, mitä oli tapahtunut. Pääkin kopsahti portaan reunaan. Kun Nikolaus oli hetken ihmetelty oloaan, hän tarttui kiinni portaista, joilta hän oli pudonnut tasanteelle. Sormet tulivat aivan liukkaaksi tahmaisiksi. Selvääkin selvempää oli, että joku oli sivellyt portaisiin jotain, ehkä sian ihraa, tehdäkseen ne tarkoituksella mahdollisimman liukkaiksi. Nikolaus alkoi tunnustella, oliko hän loukannut itseään. Pää oli muuten kunnossa, jos ei otsassa olevaa haavaa otettu huomioon. Kädetkin toimivat aivan normaalisti. Selkä oli tärähdyksessä vähän nyrjähtänyt ja valitteli lievästi olostaan. Lantio tuntui olevan kunnossa. Oikea jalka toimi samalla tavalla kuin ennenkin. Sen sijaan vasen polvi oli kolahtanut portaita vasten niin kovaa, että sitä kihelmöi kuin kuumia kipinöitä olisi lennellyt ajosta. Jalalle astuminen tuotti kipua. Hammasta purren Nikolaus kiipesi portaat ylös tarkistaakseen jauhamattoman viljan määrän. Hyvin oli vilja jauhautunut. Enää vain mitätön määrä oli jäljellä kaukalossa. Hetken kuluttua olikin vilja-annos tullut kokonaan jauhetuksi.

Portaiden alas kiipeäminen täysin pimeässä illassa vaati runsaasti voimia. Jalkaa oli alkanut jomottaa enemmän. Otsaakin kihelmöi. Tiukasti kaiteista kiinni pitäen Nikolaus sinnitteli alas, vapautti kosken virtaamaan vapaasti, sulki myllyn ovet ja lähti kotiin.

Kotimatka ei ollut pitkä, mutta tuona iltana se tuntui peninkulman mittaiselta. Jalkaan ja päähän sattui. Vielä enemmän kuitenkin sattui Nikolauksen mieleen, kun hän joutui noin katalan teon kohteeksi. Kotimatalla Nikolaus pyyhki hihalla otsansa mahdollisimman puhtaaksi verestä. Oven takana hän pysähtyi kuuntelemaan, vieläkö lapset olivat hereillä. Sisältä ei kuulunut mitään. Hyvin varovasti hän avasi oven, kurkisti

ovenraosta ja huomasi Katariinan häärivän hellan ääressä. Hän ei ollut puuhatessaan lainkaan kuullut miehensä saapumista. Nikolaus selvitteli ovella kurkkuaan ja melkein kuiskasi.

- Katariina, älä säikähdä! Minä tässä.

Samassa Katariina pyörähti ympäri. Nähdessään miehensä sotkeutuneen ja verisen ulkomuodon hän ei voinut mitään suustaan purkautuvalle huudahdukselle.

- Kautta Varchminin tuulimyllyn! Mitä sinulle on tapahtunut?

Nikolaus tyyntytteli vaimoaan, istui penkille ja kertoi myllyn tapahtumista. Katariina oli kauhuissaan ja touhuissaan. Juoksujalkaa hän riensi ottamaan hellalta keitettyä vettä. Hän repäisi puhtaasta kankaasta suikaleen, kastoi sen veteen ja alkoi puhdistaa miehensä otsaa. Vaikka siitä ensin oli tullut verta runsaanlaisesti, ei haava ollut kuitenkaan syvä. Kiireesti Katariina juoksi hakemaan pihasta rautalehtiä, huuhto ne puhtaiksi ja asetteli huolellisesti haavan päälle. Kun hän sitten vielä sitoi puhtaan kangassuikaleen pään ympärille, oli haava hoidettu.

Nikolauksen housut olivat tahriintuneet portaiden rasvasta todella likaisiksi. Rikki ne eivät olleet menneet, olivathan ne vahvaa pellavakangasta. Polven tarkastelu osoitti, ettei siinä näkynyt ulospäin muita vaurioita kuin turvotus. Niin kipeä polvi kuitenkin oli, että Nikolaus rauhallisena miehenäkin, vasten tapojaan, päästeli suupielistään pieniä manauksia. Siitä Katariina päätteli, että polven kivut olivat kovat, suuremmat kuin mies halusi myöntää itselleenkään. Katariina laitto pesuvatiin kädentämpöistä vettä, kastoi pesurätin veteen ja alkoi sillä pyyhkiä jalasta enimpää likoja. Nikolaus oli lähes hiljaa, vain hiljainen tuhina ja ääntely osoitti, että hän oli paikalla. Katariina haki komerosta pullon, jota tarvittiin onneksi aika harvoin. Hän kasteli ensin ison kankaan kylmässä vedessä, väänsi siitä enimmäkseen vedet pois ja kaatoi kankaaseen kunnon lorauksen lyijyvettä. Hän kääri siteen huolellisesti Nikolauksen polven ympärille ja

Suomalainen nuori sai rippilahjaksi ristin, jonka kummitäti kertoi tulleen Venäjän tsaari Aleksanteri III:n hovissa palvelleelta kreivittäreltä.

Tarinassa kuljetaan kultaisen perintöristin jäljillä osittain perimätiedon, osittain faktatiedon mukaan.

Romaanin muotoon kirjoitettu tarina haluaa kunnioittaa menneiden sukupolvien työtä.

BoDTM
BOOKS on DEMAND

www.bod.fi